

ÚJ TANTERVEINKRŐL

BÉKÉSNÉ FEJES KATALIN
Szeged

„Játsszunk a hangunkkal!”

– Néhány megjegyzés a 2. osztályos *Anyanyelvünk* egyik fejezetéhez –

Légzéstechnikai és artikulációs gyakorlatokat már az első osztályban is végeztünk tanítványainkkal. Fontosak a gyorsasági gyakorlatok is, amelyek az artikulációs szervek gyors, könnyed mozgását fejlesztik. Már itt vigyázunk, hogy a tanulók szövegmondásában helyesen hangozzanak a zöngés-zöngétlen mássalhangzók, s a szótagok jó ritmussal különüljenek el gyorsabb tempó esetén is.

A köznyelvi normának megfelelő kiejtés, a hangok időtartamának helyes hangoztatása, a hangkapcsolatok megfelelő ejtése, a mondanivalót érvényesítő hangsúly- és hangjelentésviszonyok azonban csak hosszú évek következetes, tudatosító és fejlesztő munkája során alakulhatnak ki. A második osztályos tankönyv ezért már a bevezető fejezetben sort kerít a legfontosabb beszéddinamikai tényezőkre. Nézzünk meg ezek közül néhányat egy-egy példán szemlélítve!

Olvassátok el a nyelvtörőket!

Tavaszi szél vizet áraszt, őszi szellő utat szárazsz.

Mit sütsz, kis szűcs? Sós húst sütsz, kis szűcs?

Próbáljátok egyre gyorsabban mondani őket!

A gyorsaság mellett a hangerővel is játszhatok! (A jelnek megfelelően erősítsétek, utána pedig halkítsátok a hangokat!)

Tavaszi szél vizet áraszt, őszi szellő utat szárazsz.

Mit sütsz, kis szűcs? Sós húst sütsz, kis szűcs?

Ebben az életkorban a gyerekek még nehezen tudnak bánni hangjuk érzelmki-fejező színével, dallamával. Ezért különös figyelemmel végeztessük velük azokat a feladatokat, amelyekben a szöveg nem változik, s a beszélő szándékának különbségét csupán a hang színével, hangjelentésével tudják megkülönböztetni. Ügyeljünk arra, hogy tanulóink arcjátéka, testtartása, tekintete összhangban legyen a közvetítendő érzéssel, gondolattal. Minél előbb tanulják meg saját mimikájukat megfigyelni, ellenőrizni, szabályozni.

Nézzünk erre is egy példát!

Dicséret vagy szidás? Nézzétek meg jól a képeket!

Eltört bögre a földön, lehajtott fejjel áll mellette egy kisfiú, édesapja beszél hozzá.

A kisfiú madáretetőt szerel a fára, édesapja örömmel nézi.

Édesapa: Ó, de ügyes vagy! Ezt aztán szépen megcsináltad!

A képek alapján játsszátok el a történeteket! Figyeljétek társaitok arcjátékát is! Találjátok ki hasonló történeteket!

Tanulóink beszédritmus-hibáit is tudatosan, folyamatosan kell javítanunk. (Leggyakoribb ritmushiba a pattogás és lepeggés. Azaz vagy minden szótagot röviden, pattogva, vagy pedig mindet elnyújtva ejtik tanulóink.) Állítsunk össze csak rövid, illetve csak hosszú szótagokból álló szó- és mondatsorokat, majd vegyessen is! Keressük meg velük egy-egy alkalmas vers ritmusát! Tapsolják is le! (A folyamatos gyakorláshoz ritmusos verseket bőségesen találunk a tankönyvben. – Ebben a fejezetben Weöres Sándor *Kocsi és vonat* című versét dolgoztuk fel:)

Segít a ritmus!

Ha az őrssel meneteltek, ritmusra, ütemesen lépkedtek.

A munka is könnyebb, ha dal ritmusára végezzük. Verseinknek, szövegeinknek is van ritmusa.

Miért könnyebb megtanulni a jó ritmusú verset?

Mondjátok el Weöres Sándor versét! Figyeljétek meg a ritmusát! Így kezdjétek! (ti-ti-ti-ti)

*Megy a kocsi, fut a kocsi:
patkó – dobogás.*

*Megy a vonat, fut a vonat:
zúgó robogás.*

*Vajon hova fut a kocsi?
Három falun át!*

*Vajon hova fut a vonat?
Völgyön, hegyen át!*

Segítsétek a ritmust a hangerő játékával is! Az első versszak végéig erősödjön a hangotok! A második versszakban távolodik a kocsi és a vonat, ezért a hangotok fokozatosan halkuljon!

A hangsúlyozás gyakoroltatására már a tankönyvhöz készült *Útmutatóban* is találhattak példát a kartársak. Most nézzük meg, hogyan folytathatjuk a tankönyvben található hangsúlyozási gyakorlatot!

A gyakorlat kiinduló mondata:

A fiúk a játszótéren labdáznak.

(A nyomatéktalan mondatban három szakaszhangsúlyt találunk. A névelők hangsúlytalan szakaszelőzők.)

A feladat folytatása:

Kérdések:

Válaszok:

a) Mit csinálnak a fiúk?	.....
b) Kik labdáznak a játszótéren?	.....
c) Hol labdáznak a fiúk?	.....

Valószínű, hogy a legtöbb tanulónk egy-egy szóval fog válaszolni: *Játsszanak; A fiúk; A játszótéren.* De ha ezeket a válaszokat írják: *Labdáznak a fiúk; A fiúk labdáznak; A játszótéren labdáznak,* akkor sem változik a hangsúly helye, mert a magyar mondatban a főhangsúlyos hely az állítmány előtt van, illetve lehet maga az állítmány a legnyomatékosabb.

Fordítsuk meg a játékot! Eddig ugyanis könnyű volt megállapítani, hogy melyik szó első szótagját kell a legnagyobb hangerővel mondani, mert a kérdés segítette a tanulókat. Most a kész mondatok alapján kell meghallaniok, hogy a beszélő mikor mit kívánt hangsúlyozni.

A hangsúlyhelyek tudatos variálását mint gyakorlási módot a módszertani szakirodalom is ajánlja. (Lásd Zsolnai József, 1978: Beszédművelés kisiskolás korban. Tankönyvkiadó Bp., 192. l. – bibliográfia.) Kerüljük azonban a mechanikus megoldásokat, ahol a hangsúlyhelyek variálása a szórend változtatása nélkül történne:

Kati mesét olvas.

Kati mesét olvas.

A második mondat hangsúlyozása így nem helyes, mivel ha nem az állítmány előtt áll, az alany nem lehet főhangsúlyos.

Helyesen: Kati olvas mesét. vagy Mesét Kati olvas.

A hangsúlyvariációs gyakorlatok során kezdetben még jelöljük meg a szakasz- és főhangsúlyos helyeket! Például:

A kiinduló nyomatéktalan (szakaszhangsúlyos) mondatunk az alábbi:

Ancsi a leckét elvitte Petinek.

Mikor mi lesz a lényeg, amit a beszélő kiemel? Mit hangsúlyozunk legerősebben?

A leckét A n csi vitte el Petinek.

Ancsi a l e c k ét vitte el Petinek.

Ancsi P e tinek vitte el a leckét.

Figyeltessük meg, hova került mindig az a szó, amelyet a legerősebben akartunk hangsúlyozni! Kerestessük meg a tanulókkal, hogy melyik mondat milyen kommunikációs helyzetben hangozhatott el! (Pl.: Azt hangsúlyozom, hogy Ancsi vitte el a leckét, nem pedig Jóska.)

Azt, hogy n y o m a t é k t a l a n (főhangsúly nélküli) mondat, még sokára tanulják meg tanítványaink. Ismert szövegek értelemnek megfelelő hangsúlyozása azonban már ebben az életkorban is követelmény. Tehát az előbbieken bemutatott alapformákban minél előbb meg kell figyeltetnünk és gyakoroltatnunk a hangerő differenciált alkalmazását. A helyes hangsúlyozás fejlesztésére a tankönyv többi fejezetének anyaga is alkalmas, csak ne feledkezzünk el a folyamatos gyakorlásról.

A hangsúlyváltozással szorosan összefügg a h a n g l e j t é s változása is. Ezzel az *Ülmutató* az egyes mondatfajták bemutatásakor részletesen foglalkozik.

KISS SÁNDOR
Nyíregyháza

A kombinatorika tanításának néhány problémája alsó tagozaton

Írásomban az új matematika tanterv egyik problémakörének néhány kérdésével foglalkozom, amellyel a témakör tudatosabb tanításához szeretnék hozzájárulni. Megvizsgáljuk az alsó tagozatos kombinatorikai anyag szerkezetét, a megoldások lejegyzési